SUMMATIVE ASSESSMENT - II - 2016 - 2017
MAIN LANGUAGE - SANSKRIT - PAPER-I
Part - A & B
KEY

Class : VIII **Part - A** **Marks : 60**

I. भावावगमनम् - प्रतिस्पन्दनम्

अ) परिचितश्लोक प्रश्नानां समाधान लेखनं । **5×1 = 5 अङ्काः**

1. अ) नरस्याभरणं रूपं ।
   आ) रूपस्याभरणं गुणः ।
   इ) ज्ञानस्याभरणं क्षमा ।
   ई) ''गुणस्य'' अत्र षष्ठीविभक्तिः ।
   उ) ''नरः'' शब्दस्य पर्यायपदं मानवः ।

आ) अपरिचितश्लोक प्रश्नानां समाधान लेखनं । **5×1 = 5 अङ्काः**

2. अ) सर्वस्यगात्रस्य शिरः प्रधानम् ।
   आ) सर्वेन्द्रियाणां नयनं प्रधानम् ।
   इ) षण्णां रसानां लवणं प्रधानम् ।
   ई) ''उदकं'' इति पदस्य समानार्थकं ''सलिलं'' ।
   उ) भवेत् + नदीनाम्

इ) समीचीनतथा प्रतिपदार्थ लेखनाथ **5 अङ्काः**

3. यथा = थेनप्रकारेण
   मृगेन्द्र = सिंहः
   शिलातलं = पर्वतशिखरं
   प्राप्य = अधिरुह्य (प्रकाशते)
   यथा = येनप्रकारेण
   गजेन्द्रः = गजराजः
   महारणं = महारणरङ्गं
   प्राप्य = प्रविश्य (प्रकाशते)
   यथा = येनप्रकारेण
   नरेन्द्रः = महाराजः
   राज्यं = स्वीयराज्यं
   समासाद्य = प्राप्य प्रकाशते

तथा	=	तेनैव प्रकारेण
प्रकाशष्ठ	=	प्रकाशेन भासमानः
चन्द्रः	=	सोमः
विरराज	=	आकाशे विराजते ।

अथवा

महीपाल !	=	महाराजा !
तव	=	ते
भ्रमेण	=	प्रयासेन
अलं	=	पर्याप्तं
इतः	=	अत्र (मयि)
प्रयुक्तमपि	=	प्रयोगंकृतमपि
अस्त्रं	=	आयुधं
वृथा	=	व्यर्थं
स्थात्	=	भवेत्
मारुतस्य	=	वायोः
पादप	=	वृक्षत
उन्मूलन	=	उत्पादन
शक्तिरंहः	=	सामर्थ्य वेगः
शिलोच्चये	=	पर्वतोत्पाठने
न मूर्छति	=	न प्रसरति

ई) **श्लोकपूरणाथ - 3 अङ्कौः** **5×1 = 5 अङ्काः**

भावलेखनाथ - 2 अङ्कौः

आहत्य 5 अङ्काः

4. श्रोत्रं श्रुतेनैव न कुण्डलेन दानेनपाणिर्नतु कङ्कणेन ।
विभाति काथः करुणापराणां परोपकारेण न चन्दनेन ।।

भाव : श्रोत्रं शास्त्रश्रवणेन विभाति न तु कुण्डलेन, पाणिः दानेन विभाति न तु कङ्कणेन, तथैव करुणापराणां यतात्यनां कायः परोपकरेणौव विभाति न तु चन्दनेन ।

अथवा

लोकस्य पापानि विनाशयन्तं झहोदधिं यापि समेधयन्तम् ।
भूतानि सर्वाणि विराजयन्तं ददर्श सीतांशुमथाभियान्तम् ।।

भाव : लोकानां पापानि निवारयन् समुद्रं वर्धयन् प्राणिनः सर्वान् प्रकाशयन् चन्द्रः नक्षत्राणां मध्ये उदितस्सन् हनुमता दृष्टः ।

उ) दत्तानि वाक्यानि पुनः सङ्घटनाक्रम लेखनाथ । **5 अङ्काः**

एकैक वाक्यस्य एकः अङ्कः । **5×1 = 5 अङ्काः**

5. (1) गोष्ठे वृषं मत्तमिवभ्रमन्तम् । अ - 2

(2) हंसो यथा राजतपञ्जरस्थः । आ - 4

(3) रराज जन्द्रः परिपूर्ण शृङ्गः । इ - 5

(4) रराज चन्द्रः भगवान् शशाङ्कः । ई - 1

(5) तथा प्रकाशे विरराज चन्द्रः । उ - 3

II. भावव्यक्तीकरणम् - सर्जनात्मकता **5×3 = 15 अङ्काः**

अ) दत्तानां प्रश्नानां लघुसमाधानानि लेखनं । दोषरहितेन लेखनाथ एकैक प्रश्नस्य 3 अङ्काः

6. देशस्य रक्षणार्थं भवन्तः किं कुर्वन्ति ?

उ. देशस्य रक्षणाथ वयं सर्वे परस्परादरेण सङ्गच्छामः । बहूनि कष्टानि भवन्तु नाम, आयुधानि मस्तके पतन्तु नाम, तथापि धैर्यं मा त्यजामः । वीरत्वं दर्शयामः, भयं विना अग्रे सरामः ।

7. चन्द्रः कानि विराजयति? कानि विनासयति?

उ. चन्द्रः प्राणिनः सर्वान् विराजयति, कमलान् विकासयति समुद्रं वर्धयति । अन्धकार विनासयति। पापानि निवारयति ।

8. अल्पसज्जनयोः भाषणं कथं भवति?

उ. कांस्यम् उच्चैः शब्दं करोति तथैव अल्पः जनः सगर्वं उच्चैः भाषणं करोति । किन्तु स्वर्णं शब्दंन करोति तथैव सज्जनाः अपि प्रशान्त तथा भाषणं करोति ।

9. क्षत्रियः कथं भवितुमर्हति?

उ. आपन्नं घातात् यः रक्षति स एव क्षत्रियः इति रुदिरस्ति । अतः स्वधर्माचरण रहितस्य क्षत्रियस्य राज्यं जीवनञ्च व्यर्थमेव ।

10. भगवान् वेदव्यासस्य परिचयं लिखन्तु ।

उ. धर्मप्रबोधनविषये भारतीयानां भगवान् वेदव्यासः दिव्योगुरूः इत्युच्यते । अनेन वेदव्यासेन वेदः चतुर्धा विभक्तः । अतः सः वेदव्यासः इति विख्यातः । अपि च अष्टदशपुराणानि, उपपुराणानि ब्रह्मसूत्राणि, एवं लोकप्रसिद्ध महाभारतं च विरचितवान ।

आ) प्रश्नानां समाधानानि 6-8 निबन्धरूपेण लेखनं । **2×5 = 10 अङ्काः**

11. आदर्शगुरुः कथं भवेत इति स्वीयवाक्यैः लिखन्तु?

उ. सौम्यः, सत्वगुणेन युक्तः, शास्त्रज्ञः । सत्कार्यनिर्वहणासमर्थः देशकालविषयज्ञः । देवभक्ति देशभक्तियुक्तः । स्वभिष्येषु सम्पूर्णवत्सल्यवान् । मृदुमधुरकण्ठस्वरः, शोभनवाक् । सद्विचारशीलः, सदा सत्कार्यकरणेन पूजतीयः । विविधानाम् उत्तमानां ग्रन्थानां वेत्ता । नीतिकथाकथने कुशलः, पद्यानां बोधने समर्थः, कथागद्यपद्यात्मक पाठप्रवचने उत्साही । मनोवाक्कायकर्मभिः

शिष्याणां श्रेयसे कृतकटिबद्धः । उत्तम वेषभाषावान् । स्वभिष्यान् सम्भाषणे, लेखने, क्रीडासु गाने, अभिनयने च समर्थान् कारयति सः आदर्शगुरूः ।

अथवा

कोपः एव आत्मनः अरिः रातद्विषये भवतः अभिप्रायं लिखन्तु?

उ. सद्गुणाः श्रेयोवर्धकाः ।

दुर्गुणाः अनर्थकारकाः च । भवन्ति

सद्गणभूयिष्टः श्रीरामः लोकैः पूजितः ।

दुर्गुणयुक्तः रावणः च लोकैः निन्दितः ।

अत एव प्रस्तूयते काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद, मत्सर्याः अरिषट्वर्ग मारना । एते गुणाः मानवानां अन्तशत्रवः इत्युच्यते, तेषु कोपः एव अत्यन्तप्रमादकरः । कोपः इति दुर्गुणाः विचक्षणाज्ञानं नाशयति । विचक्षणा नष्टः भवति चेत् साधनीयकार्येषु वैफल्यानि, अनर्भाश्च सम्भवन्ति । अतः एव कोपः स्वकीय शत्रुः इति उच्यते ।

12. सिंहदिलीपयोः संवादः पाठस्य सारांशं स्वीयवाक्यैः लिखन्तु?

उ. धेनाः समीपे सिंहं दृष्ट्वा सिंहं हन्तुं प्रथतितवान् दिलीपः । तदा सिंहः राजा! त्वया प्रयुक्तमपिअस्त्रं मथि न्यर्थं भविष्यति । शिवस्य चरणन्यासेन पूतं पृष्ठभागं शिवभक्तेन निकुम्भेन समं मित्र कुम्भोदराभ्यं अहं ।

वन्यगजः कण्डूनिवारणार्थं क्रियमाणधर्वणेन देवदारोः चर्म पीडितयभवत् । तत् दृष्ट्वा पार्वती दुःखमवाप । अतः शिवः देवदारो रक्षणार्थं वनगजान् भाथयितुम् मां नियोजयामास । यः जन्तुः अस्य समीपम् आगच्छति चेत् स एव मय आहारः भविता ।

हे राजा! मम मारणे असमर्थाः त्वं लज्ज्ञां विहाय स्वश्रमं गच्छ । एकस्याः धेनोः रक्षणार्थं चक्रवर्तित्वं यौवनं, ज़ुखं त्यक्तुम् इच्छसि तब्मे त्वं सर्वधा विवेकरहितः प्रतिभासि ।

तदा राजा एवं अवदत् ? आपन्नं द्यातात् यः रक्षति स एव क्षत्रियः । स्वधर्माचरण रहितस्य क्षत्रियस्य राज्यं जीवनञ्चव्यर्थमेव । अतः मां हत्वा छेनुं मोचयतु इति प्रार्थितवान् ।

अथवा

मनुजरीतिः पाठे मानवस्वभावः केषु सन्दर्भेषु कैः सह साहृश्यं प्राप्नोति?

उ. अल्पःजनः उन्नतपदवीं प्राप्तः अपि पूर्ववर्तनं न त्यजति । स्वर्णसिंहासने अभिषिक्तः शुनकः श्च । पिपीलिकाभिः निर्मिता वल्मीकाः सर्पैः आक्रान्ताः भवन्ति । तथा अज्ञैः सम्पादितं रक्षितंच वित्तं नृपः वशीकरोति । दुष्टस्य शिरसः आरभ्य पादपर्थन्तं विषं भवति इति दुष्टस्वभावं वर्णयन् सर्पवृश्चिकपोः साहृश्यं प्राप्नोति । अल्पः जनः सगर्वं भाषणं करोति । सज्ञनः प्रशान्तः भवति अत्र अल्पसज्ञनौ कांस्यस्वर्णोभ्यांसाहृश्यं प्राप्नोति । पुण्यकार्यकर्तुः, पापिनः पुरुषस्य च रूपं समानं इति वदन् समये कर्पूरलवणस्य साहृश्यं प्राप्नोति ।

इ) दत्तानां प्रश्नानां समाधानानि सर्जनात्मकतया लेखनाथ । 2×5 = 10 अङ्काः

13. सत्यं माता पिता ज्ञानं इत्यस्मिन् श्लोके एते षट् मम बन्धवाः इत्युक्तं कविना एतस्मिन् विषये स्वीयाभिप्रायं लिखन्तु?

उ. अस्माकं बान्धवाः अस्माकं श्रेथः कांक्षन्ति ।

अस्मान् समस्यासु रक्षन्ति,

अपायेषु च रक्षन्ति ।

एते षट्गुणाः अपि सत्यं मातृसद्दशं, ज्ञानं पितृसद्दशं, धर्मः भ्रातृसद्दशः, दया एव सखासद्दशी, शान्तिः षलीसद्दशी, क्षमापुत्रसद्दशी भूत्वा अस्मकं श्रेयः प्रापयति ।

14. कवि कालिदास सुद्दिश्य मित्राय लेखं लिखन्तु ।

दिनाङ्कः, ग्रामनाम, सम्बोधनाथ	-	**1 अङ्कः**
विषय लेखनाथ	-	**3 अङ्कः**
विलासः लेखनाथ	-	**1 अङ्कः**
आहत्य	-	**5 अङ्कः**

15. दत्तं परिच्छेदं संस्कृतभाषयां अनुवद लेखनाथ । 5 अङ्कः

उ. भारतीयानां श्रेलुः पवित्रतमा पूजनीया च । गोमयं, गोक्षीरं, गोमूत्रम्, गोदधि, गोधृतम् एते पद्यगव्यनि । भारतीयाः एतानि परमपवित्रमिव पूजासु उपयोगं कुर्वन्ति । अपिच एतानि पञ्चगव्यानि औषधनिर्माणेषु उचितरीत्या उपयोगं कुर्वन्ति ।

SUMMATIVE ASSESSMENT - II - 2016 - 2017

MAIN LANGUAGE - SANSKRIT - PAPER-I

KEY

Class : VIII **Part - B** **Marks : 20**

III. भाषांशाः

1. दुर्जनस्य (1)
2. सर्पाणां (2)
3. दुर्जनः (3)
4. अप्रियः (4)
5. सवर्णदीर्घ (1)
6. जलधरोऽपि (3)
7. प्राणदा (1)
8. तत्पुरुष (1)
9. शुनकात् (3)
10. तृतीया (2)
11. तस्य (4)
12. खादति (2)
13. आसीत् (2)
14. IUU (3)
15. सकलम् (2)
16. उपमा (1)
17. अनन्बथः (2)
18. सिंहः = <u>सिंहः</u> क्रूरजन्तुः
19. सर्वत्र वायुः वति ।
20. <u>चन्द्रः</u> ज्योन्त्सां ददाति ।